

Sensitiivinen teksti traumatisoituneesta elämästä

Laitinen, Merja: "Häväistyt ruumiit, rikotut mielet. Tutkimus lapsina läheissuhteissa seksuaalisesti hyväksikäytettyjen naisten ja miesten elämästä". Tampere: Vas-tapaino. 2004, 376 s.

Merja Laitisen väitöskirja sijoittuu sosiaalityön oppialaan ja kohdistuu poikkeuksellisen arkaluontoiseen, emotionaalisesti ja moraalisesti latautuneeseen aiheeseen, lapsena läheissuhteessa koettuun seksuaaliseen hyväksikäyttöön. Aineiston keruu, analyysi ja kirjoittaminen asettavat tutkijalle vaativia metodisia, käsitteellistämiseen ja traumatisoituneiden ihmisten kohtaamiseen liittyviä haasteita.

Tutkimuksen otsikko kertoo olennaisen: ruumiin väkivaltainen häpäiseminen on niin paha kokemus, että se vaikuttaa syvälle käyvästi myös ihmisen sisäiseen maailmaan, minäkuvaan ja seksuaalisuuteen. Hyväksikäytön uhrin kantavat traumaattista kokemusta häpeänä ruumiissaan ja ahdistuksena mielessään. Tutkija on valinnut opinnäytteensä aiheeksi traumatisoituneiden ihmisten kokemusten ymmärtämisen hermeneuttis-fenomenologisen tutkimusperinteen

mukaisesti, kontekstuaalisen konstruktionismin kehyksessä. Hän on rakentanut uhrien syvähaastatteluista ja piirustuksista, havainnointiaineistosta sekä päiväkirja- ja dokumenttiosotteista tutkimusaineiston, joka ahdistavuudessaan koettelee lukijan sietokykyä. Tutkimus on toteutettu uhrien näkökulmasta kiinnittäen erityistä huomiota eettisiin ja tekstuaalisiin kysymyksiin. Tutkimusotetta voi perustellusti kutsua sensitiiviseksi.

Tutkijan asettamia tutkimuskysymyksiä ovat: Millaisia ilmenemismuotoja ja sisältöjä perheen sisäinen lapsen hyväksikäyttö saa ja millaiset tekijät sitä rakentavat? Millaisia merkityksiä seksuaalinen hyväksikäyttö saa ihmisten elämässä? Miten uhrius merkityksellistyy ja miten se kääntyy selviytymiseksi?

Ensisijaisen tutkimusaineiston muodostavat 21 seksuaalisen hyväksikäytön uhrin, 17 naisen ja neljän miehen, syvähaastattelut. Tutkimussuhde näyttäytyy ihmissuhteena, jossa tutkija itse on tullut voimakkaasti kosketetuksi. Tämä on mahdollistanut sensitiivisen tutkimusotteen todellistumisen niin aineistonkeruussa, analyysissä kuin kirjoittamisessa. Tutkija on onnistunut lähestymään haastateltaviensa elämää siten, että he ovat kertoneet hänelle lapsuutensa häpeästä, yksinäisyydestä, käsittämättömästä salaisuudesta ja vaikeuksistaan olla

toisten ihmisten joukossa. Aineistonkeruuprosessin kuvauksessa on niin voimakas sisäinen intensiteetti, että lukija pääsee osalliseksi tutkijan ja – tutkijan ilmaisua lainaten – “tutkimuksen ihmisten” keskinäiseen vuorovaikutukseen. Tutkimuksessa käytetyt uhrien piirustukset kuvaavat niellyksi tulemisen, hajoamisen, pelon ja kauhun tunteita.

Tutkimusaineisto on koottu siten, että informantit ovat saaneet mahdollisuuden osallistua prosessin eri vaiheisiin. Haastattelut on toteutettu prosessuaalisesti kahdessa tai useammassa jaksossa siten, että tutkimukseen osallistuneet ovat lukeneet litteroidut haastattelut ja kommentoineet tutkimustekstiä prosessin kulun eri vaiheissa. Havainnointiaineistoa tutkija on hankkinut osallistumalla seksuaalisen hyväksikäytön uhrien ryhmiin. Uhrien runot ja piirustukset jäsentyvät osaksi tutkimustekstiä aineiston kokemuksellisuutta rikastuttaen. Laitinen on kerännyt tutkimusaineiston alusta loppuun yksin. Itseä säästämätön osallisuus uhrien kokemusten kuulemiseen ja tuskallisten tunteiden jakamiseen näkyy tekstissä tutkijan ja informanttien intensiivisenä, yhteisesti jaettuna työprosessina.

Tutkija on hajottanut haastattelukertomukset suojataksaan tutkimukseen osallistuneiden anonymiteettia. Hän kuitenkin kirjoittaa niin läheltä tutkimuksensa ihmisten maailmaa, että he tästä huolimatta tulevat lukijalle eläviksi siten, että heidän kohtaloaan alkaa itsekseen pohtia ja kuvitella heidän kertomaansa. Aineistositaatit, tutkijan ajattelu ja kirjallisuus punoutuvat toisiinsa tekstimaailmaksi, jossa lukija pääsee (tai joutuu) koh-

taamaan sellaista kärsimystä, jota ei hevin kuvittelisi rikkaan länsimaan niin sanottujen hyvien(kin) perheiden lasten joutuvan kokemaan. Laitinen osoittaa tutkimusaineistollaan, kuinka käsittämätön häpeä ja sen pohjalta kumpuava syyllisyys murtavat lapsen mielen ja rakentavat minäkuvan vastenmielisyyden, outouden ja hylätyksi tulemisen kokemuksista. Tältä pohjalta tutkija rakentaa kuvan tytöistä ja pojista, naisista ja miehistä, jotka ovat itselleen vieraita, yrittävät kelvata, miellyttää ja altistavat itsensä erilaiselle hyväksikäytölle saadakseen kokemuksen johonkin tai jollekulle kuulumisesta, läheisyydestä ja huolenpidosta.

Väkivallan, vallan ja sukupuolen yhteenkietoutuminen muodostavat perustan, joiden ilmentymistä uhrien eri elämän alueilla analysoidaan aineistolähtöisissä luvuissa. Ne muodostavat tutkimuksen keskeisimmän sisällön. Lapsen kokema yksinäisyys ja outouden tunne, joka nousee hänelle käsittämättömän salaisuuden kantamisesta sekä aikuisiällä koetut vaikeudet seksuaalisuudessa, parisuhhteissa ja vanhemmuudessa kertovat traumaattisen kokemuksen tuhoisuudesta persoonallisuuden kehitykselle ja sukupuoli-identiteetin rakentumiselle. Tutkimusteksti tavoittaa häpäisevän kokemuksen luonteen uhrin elämää vaurioittavana tapahtumana, kuitenkin niin, että eheytyminen, tai toisin ilmaisten, persoonallisuuden uudelleen rakentuminen voi toteutua onnistuneesti luoden edellytykset hyvään elämään aikuisiällä.

Traumaattisen kokemuksen uudelleen läpieläminen psykoterapiaprosessissa edellyttää riittävää psyykkis-

ten rakenteiden vahvuutta ja riittävän turvallisia elinoja. Näitä ei niillä uhreilla ole, joiden elämässä lapsuuden traumaattinen kokemus kietoutuu aikuisiän raskaisiin sosiaalsiin ongelmiin, kuten rikollisuuteen, päihderiippuvuuteen, köyhyyteen ja syrjäytymiseen. Laitisen tutkimus antaa rikkaan, yksinkertaistettuja ratkaisumalleja kaihtavan aineiston niille sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisille, jotka haluavat kehittää palvelujärjestelmää siten, että se vastaisi paremmin hyvinkin voimakkaasti toisistaan poikkeavissa elämäntilanteissa elävien, lapsuudessaan seksuaalisen hyväksikäytön uhreiksi joutuneiden, ihmisten monimuotoisiin avun tarpeisiin. Hermeneuttis-fenomenologinen, ihmisten kokemuksia ymmärtämään pyrkivä, tutkimusote toteutuu oivaltavasti ja hienovireisesti. Tämä on mahdollistanut monitasoisen ja tiheän, taitavaan teoreettiseen analyysiin perustuvan kuvauksen sellaisesta inhimillisestä kärsimyksestä, joka on useimmille ihmisille täysin vierasta todellisuutta ja jota sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaistenkin on vaikea kohdata.

Koska kontekstuaalinen konstruktionismi on määritelty tutkimuksen teoreettis-metodologiseksi viitekehyykseksi, olisi sen toteutumista ja sen merkityksen arviointia suhteessa tulkintoihin ja johtopäätöksiin ollut syytä selvittää ja vahvistaa. Samoin feministisen tutkimusotteen käyttöä tutkimuksen eri vaiheissa olisi voinut sekä vahvistaa että tarkentaa ja tulkita selkeämmin, miten se on vaikuttanut aineistonkeruuprosessissa ja analyysissä. Tutkimuksen lähes viimeisillä sivuilla (s. 320-321) Laitinen pohtii

tutkijan työtä eettisen ja poliittisen vastuun näkökulmasta. Hän korostaa tutkijan velvollisuutta ottaa kantaa ja siten osallistua julkiseen keskusteluun ja päätöksentekoon, koska “kuvaileva ymmärtäminen” ei ole riittävä vaikuttamisen väline. Tutkija näkee erityisesti tavoittelemisen arvoiseksi sen, että tutkimustuloksia voidaan suoraan soveltaa käytäntöön ja että yhteiskuntatieteellinen tutkimus olisi “näkyvästi ja reflektiivisesti sekä eettistä että poliittista”.

Hyvä teksti haastaa lukijan dialogiin, mutta myös väittämään vastaan. Siksi esitän lopuksi Laitisen tutkimuksen viimeisiin sivuihin keskittyvät, hänen näkemystensä kanssa ristiriidassa olevat pohdintani. Ensiksi, mikäli tutkija kirjoittaa tutkimastaan ilmiöstä syvään, laaja-alaiseen ymmärrykseen pohjautuvan, teoreettisesti perustellun, tekstuaalisesti korkeatasoisen kuvauksen, on tuloksena painava, lukijan ajattelua haastava yhteiskuntapoliittinen puheenvuoro. Toiseksi, tutkimuksen sovellettavuus käytäntöön ei ole yksiselitteisesti tavoittelemisen arvoista yhteiskuntatieteissä, ei edes sosiaalityön tutkimuksessa. Kehittyäkseen oppialana sosiaalityö tarvitsee sekä käsiteanalyttistä että ilmiöiden ymmärtämiseen kohdentuvaa tutkimusta, jolla ei ole välitöntä käytäntöyhteyttä. Kolmanneksi, mikä tekee tutkimuksen näkyvästi ja reflektiivisesti eettiseksi ja poliittiseksi? Eettiset kysymykset nousevat heti paljon hankalammiksi, kun tutkimuskohteena eivät ole pahan kohteeksi joutuneet uhrit, vaan pahantekijät, esimerkiksi raiskauksista ja pedofiliasta tuomitut seksuaalirikolliset. Tästä joukosta löytyy

varmasti myös heitä, joilla on kerrottavana omakohtaisia kokemuksia lapsena koetusta seksuaalisesta väkivallasta.

Merja Laitisen väitöskirja on hienosti kirjoitettu tutkimus lapsen elämän särkevästä traumaattisesta kokemuksesta ja uudelleen rakentumisesta. Tekstiä kannattelee tutkijan herkkyyss eläytyä toisen ihmisen kokemuksiin ja hänen taitonsa kirjoittaa teoreettisesti vahvaa tekstiä kärsimyksestä.

Riitta Granfelt

Entisen Neuvostoliiton alueelta tulleista maahanmuuttajista virolaisilla ”menee parhaiten”

Liebkind Karmela, Mannila Simo, Jasinskaja-Lahti Inga, Jaakkola Magdalena, Kyntäjä Eve & Reuter Anni: ”Venäläinen, virolainen, suomalainen. Kolmen maahanmuuttajaryhmän kotoutuminen Suomeen”. Helsinki: Gaudeamus. 2004. 306 s. + 13 liites.

Suomen maahanmuuttajaväestöstä noin 40 prosenttia on kotoisin Virosta, Venäjältä tai muualta entisen Neuvostoliiton alueelta. Siksi onkin perusteltua, että käsillä olevassa kirjassa keskitytään tarkastelemaan juuri venäläisten, virolaisten ja etniseltä taustaltaan suomalaisten maahanmuuttajien elinoloja Suomessa. Kolmen maahanmuuttajaryhmän elinoloja käsitellään kirjassa laajasti ja useasta näkökulmasta. Keskittyminen nimenomaan näihin maahanmuuttajaryhmiin on perusteltua myös muista kuin määrällisistä syistä. Voidaanhan sanoa, että suomalaisilla on erilainen suhtautuminen entisen Neuvostoliiton alueelta muuttaviin maahanmuuttajiin kuin muihin ulkomaalaistaustaisiin henkilöihin (vrt. esim. Anne-Mari Keski-salo 2003). Tämä näkökulma tuodaan kirjassa esiin kuitenkin vain viittaustenomaisesti.

Laajan kvantitatiivisen kyselyaineiston (n=2 360) monipuolisen analyysin lisäksi kirja sisältää haastatteluaaineiston analyysin (n=32). Tutkimuksen kiinnostavinta antia onkin juuri haastatteluaaineiston käsittely. Analyysissa haastattelut on teemoiteltu neljään osa-alueeseen: 1) maahanmuuttajien kokemuksiin